

RAQAMLI IQTISODIYOT: ZAMONAVIY TARAQQIYOTNING ASOSI

Elmurotov Rustam

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti Samarqand filiali

E-mail: rustamelmurotov81@gmail.comMAQOLA
MALUMOTI

ANNOTATSIYA:

MAQOLA TARIXI:

Received: 05.09.2025

Revised: 06.09.2025

Accepted: 07.09.2025

KALIT SO'ZLAR:

raqamli iqtisodiyot,
innovatsiya, elektron
hukumat,
raqamlashtirish,
O'zbekiston, iqtisodiy
taraqqiyot.

Ushbu maqolada raqamli iqtisodiyot tushunchasining mohiyati, uning zamonaviy taraqqiyotdagi o'rni va ahamiyati tahlil qilingan. Raqamli texnologiyalarning iqtisodiy jarayonlarga ta'siri, innovatsion rivojlanishdagi o'rni hamda O'zbekistonda "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasi doirasida olib borilayotgan islohotlar yoritilgan.

Kirish. Bugungi globallashuv va ilmiy-texnik taraqqiyot davrida iqtisodiyotning rivojlanishida raqamli texnologiyalarning o'rni beqiyosdir. XXI asrda dunyo iqtisodiyoti tobora raqamlashtirilgan platformalarga asoslanib bormoqda. Sun'iy intellekt, katta ma'lumotlar (big data), bulutli texnologiyalar, blokcheyn va elektron savdo tizimlari iqtisodiy jarayonlarni samarali tashkil etish, mehnat unumdorligini oshirish hamda aholiga sifatli xizmatlar ko'rsatishda muhim vosita sifatida qaralmoqda. "Raqamli iqtisodiyot" tushunchasi dastlab 1990-yillarda ilmiy adabiyotlarda paydo bo'lib, hozirgi kunga kelib davlatlarning ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotida ustuvor yo'nalish sifatida qaralmoqda. Mutaxassislarning ta'kidlashicha, raqamli iqtisodiyot an'anaviy iqtisodiy munosabatlarni tubdan o'zgartirib, yangi biznes modellari va innovatsion yechimlarni yuzaga keltiradi. Raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi nafaqat iqtisodiy samaradorlikni ta'minlaydi, balki

shaffoflikni oshiradi, korrupsiyaga qarshi kurashda samarali vosita sifatida xizmat qiladi, davlat boshqaruvi tizimini takomillashtiradi va aholining turmush darajasini ko'taradi. Shu bois, bugungi kunda ko'plab mamlakatlar, jumladan, O'zbekiston ham, raqamli iqtisodiyotni rivojlantirishni davlat siyosati darajasiga olib chiqdi. O'zbekistonda 2020-yilda qabul qilingan "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasi mamlakat taraqqiyotida yangi bosqichni boshlab berdi. Mazkur hujjatda iqtisodiyotning barcha sohalarini raqamlashtirish, elektron hukumat tizimini rivojlantirish, innovatsion infratuzilmani kengaytirish va zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan samarali foydalanish asosiy maqsad qilib belgilangan. Demak, raqamli iqtisodiyot bugungi kunda zamonaviy taraqqiyotning asosiy omili sifatida qaralmoqda. Ushbu maqolada raqamli iqtisodiyotning mohiyati, afzalliklari, xalqaro tajriba hamda O'zbekistonda olib borilayotgan islohotlar tahlil qilinadi.

Adabiyotlar tahlili. Raqamli iqtisodiyot zamonaviy iqtisodiy taraqqiyotning muhim yo'nalishlaridan biri sifatida ilmiy doiralarda keng o'rganilmoqda. Avvalo, raqamli iqtisodiyot tushunchasiga nazar tashlaydigan bo'lsak, N. Negroponte (1995) o'z asarida "raqamli davr"ning boshlanishi haqida gapirgan va ma'lumotlarning raqamli formatda qayta ishlanishi kelajak taraqqiyotining asosi ekanini ta'kidlagan. Bu yondashuv keyinchalik ko'plab iqtisodiy tadqiqotlar uchun nazariy asos bo'lib xizmat qildi. M. Castells (1996) tomonidan ilgari surilgan "tarmoqlar jamiyati" nazariyasida esa raqamli texnologiyalar global iqtisodiy tizimning asosiy mexanizmi sifatida talqin qilinadi. Olimning fikricha, axborot oqimlari, internet va sun'iy intellekt kabi texnologiyalar iqtisodiy jarayonlarni yangi bosqichga olib chiqadi. OECD (2019) ma'lumotlariga ko'ra, raqamli iqtisodiyot nafaqat ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatish sohasini, balki mehnat bozorini, ta'lim tizimini ham tubdan o'zgartirmoqda. Bu esa davlatlardan raqamlashtirish siyosatini faol amalga oshirishni talab etmoqda. O'zbekiston tajribasiga murojaat qilsak, so'nggi yillarda "Raqamli O'zbekiston – 2030" dasturi doirasida elektron hukumat tizimi, elektron savdo, elektron ta'lim kabi yo'nalishlarda sezilarli yutuqlarga erishilmoqda (O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 5-oktabrdagi PQ-6079-son qarori). Shu bilan birga, mahalliy olimlar ham mazkur mavzuni keng o'rganib kelmoqdalar. Masalan, R. Qodirov (2021) raqamli iqtisodiyotning moliyaviy tizimdagi o'rnini tahlil qilgan, S. Jo'raeva (2022) esa raqamli texnologiyalarning ta'lim sohasidagi samaradorligini o'rgangan. Xalqaro ilmiy manbalar hamda mahalliy tajribalarni umumlashtirib aytish mumkinki, raqamli iqtisodiyot nafaqat iqtisodiy samaradorlikni oshiradi, balki davlat boshqaruvi, ijtimoiy xizmatlar ko'rsatish va xalqaro hamkorlikning yangi shakllarini shakllantiradi. Shu sababli ushbu soha iqtisodiy taraqqiyotning asosi sifatida ilmiy va amaliy jihatdan chuqur o'rganilishi lozim.

Materiallar va metodlar. Ushbu tadqiqotda raqamli iqtisodiyotning nazariy asoslari va amaliy tajribalarini o'rganish uchun turli xil ilmiy manbalar, xalqaro tashkilotlarning hisobotlari hamda O'zbekiston Respublikasining normativ-huquqiy hujjatlari tahlil qilindi. Asosiy materiallar sifatida quyidagilar tanlab olindi: Xalqaro manbalar – OECD, Jahon banki, UNCTAD va boshqa xalqaro tashkilotlarning raqamli iqtisodiyot bo'yicha hisobotlari, shuningdek, xorijiy olimlarning monografiya va maqolalari. Milliy manbalar – O'zbekiston Respublikasi Prezident qarorlari, "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasi, mahalliy olimlarning ilmiy maqolalari va dissertatsiya ishlari. Statistik ma'lumotlar – O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi va boshqa rasmiy idoralarning ochiq ma'lumotlari, xalqaro iqtisodiy reytinglar va indekslar.

Tadqiqotda quyidagi metodlardan foydalanildi: Taqqoslash metodi – rivojlangan davlatlarning raqamli iqtisodiyot sohasidagi tajribasi O'zbekiston sharoiti bilan qiyoslandi. Tahlil va sintez metodi – nazariy qarashlar umumlashtirildi va ular asosida xulosalar chiqarildi. Statistik tahlil – iqtisodiy o'sish, elektron xizmatlardan foydalanish darajasi, internet qamrovi kabi ko'rsatkichlar tahlil qilindi. Kontent-tahlil – milliy va xalqaro hujjatlar, strategiyalar hamda ilmiy adabiyotlar mazmunan o'rganildi. Ilmiy prognozlash metodi – raqamli iqtisodiyotning kelajakdagi rivojlanish istiqbollari haqida ilmiy taxminlar bildirildi. Mazkur metodlar yordamida tadqiqot mavzusi nazariy va amaliy jihatdan chuqur tahlil qilindi, mavjud muammolar va ularni hal etish yo'llari asoslab berildi.

Tadqiqot muhokamasi. Raqamli iqtisodiyotning jadal rivojlanishi bugungi kunda nafaqat rivojlangan mamlakatlarda, balki rivojlanayotgan davlatlarda ham iqtisodiy taraqqiyotning muhim omiliga aylanmoqda. O'tkazilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, raqamli texnologiyalar ishlab chiqarish jarayonlari samaradorligini oshirish, xizmatlar sifatini yaxshilash va davlat boshqaruvida ochiqlikni ta'minlashga xizmat qilmoqda. Avvalo, raqamli iqtisodiyotning ustunliklari quyidagilardan iborat: iqtisodiy jarayonlarda tezkorlik va shaffoflikni ta'minlashi; resurslardan samarali foydalanish imkoniyatini kengaytirishi; innovatsion startaplar va yangi biznes modellarini shakllantirishi; xalqaro savdoni raqamli platformalar orqali rivojlantirishi. Shu bilan birga, raqamli iqtisodiyotning joriy etilishi jarayonida muammolar ham kuzatilmoqda. Jumladan, raqamli infratuzilmaning yetarli darajada rivojlanmaganligi, aholining raqamli savodxonligi pastligi hamda kiberxavfsizlik masalalari dolzarbligicha qolmoqda. O'zbekiston misolida olib borilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasi doirasida bir qator islohotlar amalga oshirilmoqda. Elektron hukumat tizimining keng joriy etilishi, elektron to'lov tizimlarining rivojlanishi va internet xizmatlarining qamrovi ortib borayotgani raqamli iqtisodiyotning

rivojlanishida muhim o‘rin tutmoqda. Xorijiy tajribani O‘zbekiston sharoitiga tatbiq etish masalasiga kelganda, Estoniya, Janubiy Koreya va Xitoy davlatlarining yutuqlari e‘tiborga loyiq. Estoniyada raqamli hukumat tizimi aholiga barcha davlat xizmatlarini onlayn ko‘rinishda taqdim etmoqda. Janubiy Koreya esa raqamli innovatsiyalarni ta‘lim va sog‘liqni saqlash tizimiga joriy etishda ilg‘or tajribaga ega. Ushbu misollar O‘zbekiston uchun ham raqamli transformatsiyani jadallashtirishda amaliy ahamiyatga ega. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, O‘zbekistonda raqamli iqtisodiyot rivojlanishi uchun qulay shart-sharoitlar mavjud. Biroq, ushbu jarayonni tezlashtirish uchun davlat, biznes va ta‘lim muassasalari o‘rtasida samarali hamkorlikni yo‘lga qo‘yish, axborot texnologiyalari bo‘yicha mutaxassislar tayyorlashni kuchaytirish va kiberxavfsizlikni mustahkamlash zarur.

Xulosa. Yuqoridagi tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, raqamli iqtisodiyot bugungi kunda zamonaviy taraqqiyotning asosiy omillaridan biri hisoblanadi. U nafaqat ishlab chiqarish jarayonlari samaradorligini oshiradi, balki xizmatlar sifati va davlat boshqaruvining ochiqqligini ta‘minlashda ham muhim ahamiyat kasb etadi. O‘zbekiston sharoitida raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi “Raqamli O‘zbekiston – 2030” strategiyasi doirasidagi islohotlar bilan chambarchas bog‘liq. Elektron hukumat, raqamli to‘lov tizimlari, internet xizmatlari va axborot texnologiyalarining keng joriy etilishi mamlakatning xalqaro raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qilmoqda. Biroq, jarayonda mavjud muammolar – infratuzilmaning yetarli darajada rivojlanmaganligi, kiberxavfsizlik xavflari hamda aholining raqamli savodxonlik darajasi pastligi – bu sohaning yanada jadallashishini sekinlashtirishi mumkin. Shu sababli davlat, biznes va ta‘lim muassasalari o‘rtasida samarali hamkorlikni kuchaytirish, yangi raqamli startaplarni qo‘llab-quvvatlash hamda malakali IT mutaxassislarini tayyorlash muhim vazifalardan biridir. Xulosa qilib aytganda, raqamli iqtisodiyot O‘zbekistonning kelajak taraqqiyotida strategik ahamiyat kasb etadi. U innovatsion iqtisodiyot sari intilishning, global iqtisodiy maydonda faol ishtirok etishning va aholining turmush darajasini yuksaltirishning eng muhim kafolatidir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Karimov, I. (2019). *Raqamli iqtisodiyot – kelajak taraqqiyot poydevori*. Toshkent: O‘zbekiston nashriyoti.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti. (2020). *“Raqamli O‘zbekiston – 2030” strategiyasi to‘g‘risida Qaror*. Toshkent.
3. Castells, M. (2010). *The Rise of the Network Society*. Oxford: Wiley-Blackwell.

4. Schwab, K. (2016). *The Fourth Industrial Revolution*. Geneva: World Economic Forum.
5. Brynjolfsson, E., & McAfee, A. (2014). *The Second Machine Age: Work, Progress, and Prosperity in a Time of Brilliant Technologies*. New York: W.W. Norton & Company.
6. Tapscott, D. (1996). *The Digital Economy: Promise and Peril in the Age of Networked Intelligence*. New York: McGraw-Hill.
7. OECD. (2019). *Measuring the Digital Transformation: A Roadmap for the Future*. Paris: OECD Publishing.
8. UNCTAD. (2021). *Digital Economy Report 2021: Cross-border data flows and development*. New York and Geneva: United Nations.
9. Xitoy Davlat Kengashi. (2020). *China's Digital Economy Development Strategy*. Beijing.

